

اهمیت انتخاب نام نیک برای فرزندان

حسنیه صالحان*

مقدمه

بشر همواره کوشیده است با هم‌نوع خود ارتباط داشته باشد و برای این کار از قدرت تکلم و بیان بهره برده است. از این رو برای آنکه بتواند مقصود خویش را بهتر به مخاطب برساند، از شیوه‌ای به نام «نامگذاری» بهره برده و برای هر شیء یا فردی نامی را انتخاب کرده است. نام، واژه‌ای است که برای شناسایی اشیاء و افراد مورد استفاده قرار می‌گیرد. یکی از حساس‌ترین و هیجان‌انگیزترین لحظات برای پدر و مادر، انتخاب نام فرزند است که اولین، مهم‌ترین و ماندگارترین هدیه‌ای است که در ابتدای تولد، از جانب والدین به او اهدا می‌شود و نقشی اساسی در آینده فرزندان ایفا می‌کند. اسلام انتخاب نام نیکو را از مهم‌ترین حقوق فرزندان بر والدین بر شمرده است. هر چند انتخاب نام نیکو علت تامه تربیت نیکو نیست، اما انتخاب نامی زیبا و با معنا، به حفظ کرامت فرزندان در جامعه کمک خواهد کرد.

اهمیت نامگذاری فرزند در اسلام

یکی از مهم‌ترین حقوقی که دین مبین اسلام برای فرزندان تعریف کرده است، انتخاب نام نیکو برای آنهاست که در روایات نیز از آن به «نخستین نیکی به فرزند» یاد شده است.^۱ امام کاظم علیه السلام فرموده است: «فردی خدمت پیامبر صلی الله علیه و آله رسید و گفت: ای پیامبر خدا! حق این فرزند بر من چیست؟ حضرت فرمود: تُحَسِّنُ اسْمَهُ وَ أَدَّبَهُ، وَ ضَعَهُ مَوْضِعاً حَسَناً؛ نام او و تربیت او را نیکو گردانی و او را در جایگاه نیکویی قرار دهی».^۲

* دانش‌آموخته جامعه الزهراء علیها السلام و کارشناس روانشناسی.

۱. محمد بن یعقوب کلینی؛ الکافی؛ ج ۶، ص ۱۸.

۲. همان، ص ۴۸.

اسلام انتخاب نام نیکو برای فرزند را محدود به این دنیا نکرده است؛ زیرا در روز قیامت افراد با همان نام مخاطب قرار می‌گیرند و به آنها می‌گویند: «ای فلانی فرزند فلانی! برخیز و به سوی نوری که به طرف آن راهنمایی یافتی، بپیوند». ^۱ اهمیت نامگذاری برای فرزند تا آنجاست که سفارش شده است پیش از تولد فرزندان، نامی براو بگذارید و اگر نمی‌دانید دختر است یا پسر، او را به نام‌هایی که برای هر دو جنس مناسب است، بنامید؛ زیرا فرزندان سقط شده شما در روز قیامت، از پدر خود مؤاخذه خواهند کرد که چرا بر من نام نهاده‌ای. ^۲

تأثیر نام نیکو بر شخصیت فردی و اجتماعی فرزند

نام فرزند، اولین و ماندگارترین هدیه از سوی پدر و مادر است. بنابراین والدین باید در انتخاب این هدیه، نهایت تلاش و دقت خود را به کار ببرند تا در آینده موجب سرافکنندگی و خجالت فرزند خود نشوند. نامی که برای کودک انتخاب می‌شود، تأثیر دائمی و گسترده‌ای بر زندگی او دارد و ممکن است به سبب نامگذاری نامناسب یا نامتعارف، سالیان متمادی موجب تحقیر، سرافکنندگی و تمسخر فرزند در محیط‌های اجتماعی شود و بر فرایند رشد و جامعه‌پذیری او تأثیرات منفی بگذارد. ^۳

روح کودک از آغاز تولد با نامی که بر او نهاده‌اند، انس می‌گیرد و چه بسا اولین الفاظی که بر زبان می‌راند و با شنیدن آن ناخودآگاه صورت خود را بر می‌گرداند، نام خودش است. از این رو کم‌کم این لفظ با روح او عجین می‌شود و چه معنای ارزشی و یا بی‌ارزشی داشته باشد، در ذهن و روح او تأثیر خواهد داشت. ^۴

نامگذاری به دلیل نقشی که ایفا می‌کند، باعث تأثیرگذاری و تأثیرپذیری عمیقی در عرصه اجتماعی افراد نیز می‌گردد؛ به طوری که افراد دارای نام‌های خوب و زیبا و با مفاهیم عالی و متناسب با شخصیت‌های بزرگ علمی و دینی، همواره احساس غرور و افتخار می‌کنند و در اجتماع با احساس آرامش و اعتماد به نفس حضور می‌یابند و برعکس، کسانی که نام‌های نامناسب دارند، دچار عقده حقارت می‌شوند و همواره از آن رنج می‌برند. احساس حقارت و کم‌خودبینی، یکی از حالات بسیار بدی است که گاهی از دوران کودکی دامن‌گیر انسان می‌شود.

۱. محمد بن حسن حر عاملی؛ وسائل الشیعه؛ ج ۱۵؛ ص ۶۱۸.

۲. محمد بن یعقوب کلینی؛ الکافی؛ ج ۶، ص ۱۸.

۳. عباس میرشکاری و سید جواد فراهانی؛ «حق کودک بر نام»؛ دو فصلنامه مطالعات حقوق بشر اسلامی؛ ص ۸۳.

۴. محمدتقی فیاض‌بخش؛ کرامات نفس در تربیت کودک؛ ص ۱۲۰.

بنابراین یکی از مظاهر زیبایی هر انسان، نام خوب و زیبای وی است.^۱ انتخاب نام نیک می‌تواند تابلو و نمادی برای نشان دادن خوبی‌ها و تشویق به کسب صفات پسندیده باشد. در مقابل، نام زشت نیز از آثار منفی غیرقابل انکاری برخوردار است. نام فرزند، یکی از نشانه‌هایی است که به وسیله آن می‌توان به معیارهای ارزش‌گذاری و سطح فرهنگ والدین پی برد. استفاده نکردن از نام‌های ارزشی و انتخاب نام‌هایی که با فرهنگ دینی ما سازگاری ندارد و فرهنگ بیگانگان را در ذهن تداعی می‌نماید، حکایت از گرایش‌های درونی چنین کسانی به فرهنگ بیگانه را دارد.^۲ وقتی ملتی نام‌هایی را برای پسران و دختران خود انتخاب می‌کند، در حقیقت بر مفاهیمی تکیه کرده است که به واسطه آنها موضع خود را در برابر عدالت، زیبایی، آزادی و صدها مؤلفه اخلاقی، اعتقادی و اجتماعی دیگر نشان می‌دهد. احمد بن هشام می‌گوید: «از امام رضا علیه السلام پرسیدم: چرا عرب فرزندان خود را سگ، یوزپلنگ، ببر و شیشه آن نامگذاری می‌نمود؟ حضرت در جواب فرمود: اعراب، اهل جنگ بودند و با اسم‌های فرزندان‌شان در دل دشمن رعب می‌انداختند».^۳

بنابراین اگر افراد جامعه برای انتخاب نام فرزندان خود، به تبعیت از خواص جامعه و سلبریتی‌ها به نام‌های غربی و حتی بی‌معنا روی آورند، آن جامعه به تدریج مورد تهاجم فرهنگی قرار می‌گیرد و هویت ملی و دینی خود را تحت تأثیر فرهنگ غرب از دست می‌دهد. حجت‌الاسلام قرائتی در خاطره‌ای درباره نامگذاری فرزندان می‌گوید:

مدتی در زیمباوه آفریقا بودم. علی‌رغم مسلمانان زیاد در آنجا، فقط یک زن و شوهر شیعه بودند. آدرس گرفتم و آنها را پیدا کردم. به آنها گفتم: «شما یک زن و شوهر شیعه در یک کشور غریب چه می‌کنید؟ اسم بچه‌هایتان چیست؟». گفتند: «صادق، باقر و کاظم». گفتم: «بارک‌الله». آنها در آفریقا اسم امام را زنده می‌کنند، اما متأسفانه بعضی شیعه‌ها اسم فرزندان را میلیانی می‌گذارند، اسم یک نوع تیغ در آفریقا. آنها در آفریقا اسم ائمه علیهم السلام را بر فرزندان‌شان می‌گذارند، اینجا نام تیغ‌های سرزمین آفریقا را برای فرزندان‌شان انتخاب می‌کنند!^۴

۱. یونس دانش و علی اکبر قربانی؛ «بررسی عوامل اجتماعی فرهنگی موثر بر نامگزینی کودکان توسط خانواده‌های ایرانی (مطالعه موردی استان هرمزگان)»؛ دو فصلنامه مشارکت و توسعه اجتماعی؛ ص ۹۰
۲. جعفر صالحان؛ سلوک با فرزند؛ ص ۸۷.
۳. محمد بن حسن حر عاملی؛ وسائل الشیعه؛ ج ۲۱؛ ص ۳۹۰.
۴. وبسایت ریحانه‌های بهشتی؛ «خاطره‌ای از حاج آقا قرائتی درباره نامگذاری فرزند»؛ ۱۳۹۴/۰۶/۰۳.

انتخاب نام‌های نیکو و بامعنا همانند نام ائمه عَلَيْهِمُ السَّلَامُ و یاران بزرگوارشان برای فرزندان، سبب ایجاد رابطه‌ای عمیق و عاطفی میان آنها و صاحب نام می‌شود و کودک می‌کوشد به‌گونه‌ای با صاحبان واقعی نام همذات‌پنداری کند و برای نزدیکی به او به الگو برداری از سبک زندگی و شخصیت صاحب نام می‌پردازد. نام‌هایی که به معنای صفات خوب و پسندیده هستند نیز در هویت و شخصیت کودک مؤثرند؛ همچنان‌که حر بن یزید ریاحی همانند نامش، آزاده بود. هنگامی که سیدالشهدا عَلَيْهِ السَّلَامُ بر بالینش حاضر شد، نام او را مورد توجه قرار داد و فرمود: «بِخٍ لِّكَ يَا حُرُّ! أَنْتَ حُرٌّ كَمَا سُمِّيتَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَاللَّهُ مَا أَخْطَأَتْ أُمَّكَ أَيَّ سَمْتِكَ حُرًّا؛^۱ مبارک باد بر تو ای حر! تو در دنیا و آخرت آزاده‌ای، چنان‌که آزاده نامیده شدی و به خدا قسم مادرت اشتباه نکرده که نام تو را حر گذاشت».

ربیع بن عبدالله می‌گوید: به امام صادق عَلَيْهِ السَّلَامُ عرض کردم: فدایت شوم! ما فرزندان خود را به نام شما می‌نامیم. آیا این عمل برای ما فایده‌ای دارد؟ امام فرمود: «آری به خدا قسم! مگر دین چیزی جز مهر ورزیدن و بغض و تنفر است».^۲

از این رو شایسته است که والدین، معنای لغوی اسم کودک را به او بفهمانند، داستان نامگذاری‌اش را برایش تعریف کنند و به او بگویند که نامش، یادآور کدام شهید و یا برگرفته از شخصیت کدام انسان بزرگ و معروف است تا به همانندسازی کودک با نامش کمک کنند.

برترین نام‌ها از نگاه اسلام

بنا بر روایات ائمه معصومین عَلَيْهِمُ السَّلَامُ بهترین نام‌ها، نام‌هایی هستند بر بندگی خدا دلالت دارند.^۳ امام باقر عَلَيْهِ السَّلَامُ فرموده است: «أَصْدَقُ الْأَسْمَاءِ مَا سُمِّيَ بِالْعُبُودِيَّةِ وَ أَفْضَلُهَا أَسْمَاءُ الْأَنْبِيَاءِ؛^۴ راست‌ترین و درست‌ترین نام‌ها آن است که به عبودیت نامیده شود و برترین آنها، اسم‌های پیامبران است». آن حضرت در بیانی دیگر فرموده است: «إِنَّ الشَّيْطَانَ إِذَا سَمِعَ مُنَادِيًا يَأْتِيهِ يَا مُحَمَّدُ يَا عَلِيُّ ذَابَ كَمَا يَذُوبُ الرِّصَاصُ؛^۵ شیطان هنگامی که بشنود ندا دهنده‌ای ندا می‌دهد: ای محمد، ای علی؛ همان‌گونه که سرب و قلع آب می‌شود، او نیز آب می‌گردد».

۱. محمدباقر مجلسی؛ بحارالانوار؛ ج ۴۵؛ ص ۱۴.

۲. حسین بن محمدتقی نوری؛ مستدرک الوسائل؛ ج ۱۵؛ ص ۱۲۸.

۳. محمد محمدی ری‌شهری؛ حکمت‌نامه کودک؛ ص ۹۹.

۴. محمد بن یعقوب کلینی؛ الکافی؛ ج ۶؛ ص ۱۸.

۵. احمد بن محمد ابن‌فهد حلی؛ عده‌الداعی و نجاح الساعی؛ ص ۸۷.

رسول خدا ﷺ در ارزش انتخاب نام «محمد» برای فرزندان فرموده است: «هیچ خانه‌ای نیست که نام محمد در آن باشد، مگر آنکه خداوند روزی آنها را بسیار می‌کند. پس هر گاه آنان را محمد نامیدید، آنان را نزنید و دشنام ندهید». ^۱ امام صادق علیه السلام نیز درباره تغییر برخی نام‌ها به وسیله پیامبر صلی الله علیه و آله فرموده است: «همانا رسول خدا صلی الله علیه و آله نام‌های زشت و ناپسند مردها و شهرها را تغییر می‌داد». ^۲

یکی از معانی جاریه، نوعی مار از جنس افعی است. در میان اعراب مردی به نام جاریه بود که بسیار قوی، صریح‌اللهجه و باشخصیت بود. او و یارانش، از حکومت ظالمانه معاویه ناراضی بودند و در دل نسبت به وی کینه و دشمنی داشتند. معاویه که بدبینی جاریه و یارانش را احساس کرده بود، تصمیم گرفت روزی در محضر مردم به وی توهین کند و نامش را وسیله تمسخر و تحقیر او قرار دهد. در فرصتی که با او روبه‌رو شد، به او گفت: «تو چه مقدار نزد قوم و قبیله‌ات پست و ناچیزی که اسم تو را مار گذارده‌اند؟». جاریه بدون تأمل گفت: «تو چه مقدار نزد قوم و قبیله‌ات پست و ناچیزی که اسم تو را معاویه گذارده‌اند، یعنی سگ ماده». معاویه از این جواب سخت ناراحت شد و گفت: «بی‌مادر! ساکت باش». جاریه بلافاصله جواب داد: «من مادر دارم که مرا به دنیا آورده است. به خدا قسم دل‌هایی که بغض تو را در خود می‌پروراند، در سینه‌های ماست و شمشیرهایی که با آنها با تو نبرد خواهند کرد، در دست‌های ماست. تو قادر نیستی به ستم ما را هلاک کنی و نمی‌توانی به زور بر ما حکومت نمایی. تو در زمامداری به ما عهد و پیمان سپرده‌ای، ما نیز طبق آن پیمان، عهد اطاعت و شنوایی داریم. اگر تو به پیمانت وفا کنی، ما هم به اطاعت وفاداریم و اگر تخلف نمایی، بدان که پشت سر ما گروه مردان نیرومند و نیزه‌های برنده است». ^۳

سکونی یکی از یاران امام صادق علیه السلام می‌گوید:

روزی در حالی که غمزده و گرفته بودم، بر امام صادق علیه السلام وارد شدم. حضرت به من فرمود: «ای سکونی! ناراحتی تو از چیست؟». گفتم: «دختری برایم زاده شده است». امام علیه السلام فرمود: «ای سکونی! سنگینی آن، بر زمین است و روزی آن بر خدا. خارج از محدوده عمر تو زندگی می‌کند و غیر از روزی تو را می‌خورد». سپس فرمود: «او را چه نامیدی؟». گفتم:

۱. محمد محمدی ری‌شهری؛ حکمت‌نامه کودک؛ ص ۹۹.

۲. محمد بن حسن حر عاملی؛ وسائل الشیعه؛ ج ۲۱؛ ص ۳۹۰.

۳. محمد تقی فلسفی؛ کودک از نظر وراثت و تربیت؛ ج ۲، ص ۲۱۶.

«فاطمه». فرمود: «آه، آه!». سپس دست خود را بر پیشانی اش گذاشت و فرمود: «حق فرزند بر پدر این است که اگر پسر است، مادرش را گرامی دارد و نام نیکو بر او نهد و کتاب خدا را به او آموزش دهد و او را پاک گرداند. شنا به او یاد دهد و اگر دختر است، مادرش را گرامی دارد و نام نیک بر او نهد و سوره نور را به او آموزش دهد». سپس فرمود: «هان! چون او را فاطمه نامیده‌ای، مبادا دشنامش دهی و یا نفرینش کنی و او را کتک بزنی»^۱.

یکی از یاران امام حسن عسکری علیه السلام که زایمان همسرش نزدیک بود، به امام نامه‌ای نوشت و از ایشان خواست تا از خدا بخواهد همسرش را از درد و رنج برهاند، پسری روزی او کند و نام او را مشخص سازد. امام علیه السلام در پاسخ، صلاح او را از خدا خواست و فرمود: «خداوند، پسری تمام و کمال روزی تو گرداند و محمد و عبدالرحمان، نام‌های خوبی هستند». بعد از مدتی همسر او دوقلو زایمان کرد و نام یکی را محمد و دیگری را عبدالرحمان گذاشت.^۲

بدیهی است اگر نام فرزند در شناسنامه، نامی اصیل و خوب ثبت شود، اما به نام دیگری که بار منفی دارد، خوانده شود؛ از آثار سوء آن بر روح فرزند کاسته نمی‌شود؛ زیرا ملاک اثرگذاری همان نامی است که هر روز او را با آن صدا می‌زنند و به دیگران معرفی‌اش می‌کنند.

نکات مهم در انتخاب نام فرزند

۱. والدین باید دقت کنند که کودک در سنین مختلف، از معنای اسم و آهنگ تلفظ آن خجالت نکشد.
۲. تشخیص جنسیت کودک از روی نام او بسیار مهم است. گاهی پدر و مادر اسمی بر فرزند می‌گذارند که وقتی کسی آن را می‌شنود، ابتدا از جنسیت فرزند سؤال می‌کند.
۳. والدین باید از نام‌هایی که طولانی هستند و تلفظ آنها دشوار است و یا ممکن است به چند صورت نوشته یا خوانده شوند، پرهیزند.

فهرست منابع

کتاب

۱. ابن‌فهد حلی، احمد بن محمد؛ عده الداعی و نجاح الساعی؛ تهران: دارالکتب الاسلامی، ۱۴۰۷ق.

۱. محمد بن حسن حر عاملی؛ وسائل الشیعه؛ ج ۶؛ ص ۴۸.

۲. محمد محمدی ری‌شهری؛ حکمت‌نامه کودک؛ ص ۱۰۵.

اهمیت انتخاب نام نیک برای فرزندان ■ ۲۷۵

۲. حر عاملی، محمد بن حسن؛ وسائل الشیعه؛ قم: مؤسسه آل‌البتیة ع لإحياء التراث، ۱۴۰۷ق.
۳. صالحان، جعفر؛ سلوک با فرزند؛ تهران: تراث، ۱۳۹۵ش.
۴. فلسفی، محمدتقی؛ کودک از نظر وراثت و تربیت؛
۵. فیاض‌بخش، محمدتقی؛ کرامت نفس در تربیت کودک؛ تهران: مؤسسه جلوه نور، ۱۳۸۹ش.
۶. کلینی، محمد بن یعقوب؛ الکافی؛ تهران: انتشارات دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۵ش.
۷. محمدی ری‌شهری، محمد؛ حکمت‌نامه کودک؛ ترجمه عباس پسندیده؛ قم: دارالحدیث، ۱۳۸۵ش.
۸. مجلسی، محمدباقر؛ بحارالانوار؛ بیروت: دار احیاء التراث العربی، ۱۴۰۳ق.
۹. نوری، حسین بن محمدتقی؛ مستدرک الوسائل؛ تحقیق مؤسسه آل‌البتیة ع لإحياء التراث؛ قم: مؤسسه آل‌البتیة، ۱۴۰۷ق.

سایت‌ها و نشریات

۱. دانش، یونس و علی‌اکبر قربانی؛ «بررسی عوامل اجتماعی فرهنگی مؤثر بر نام‌گزینی کودکان توسط خانواده‌های ایرانی (مطالعه موردی استان هرمزگان)»؛ دو فصلنامه مشارکت و توسعه اجتماعی؛ دوره سوم، شماره پنجم، پاییز و زمستان ۱۳۹۶، ص ۱۰۹-۸۷.
۲. میرشکاری، عباس و سید جواد فراهانی، «حق کودک بر نام»؛ دو فصلنامه مطالعات حقوق بشر اسلامی؛ سال پنجم، شماره دهم، بهار و تابستان ۹۵؛ ص ۱۰۴-۸۱.
۳. وب‌سایت ریحانه‌های بهشتی؛ «خاطره‌ای از حاج آقا قرائتی درباره نام‌گذاری فرزند»؛ ۱۳۹۴/۰۶/۰۳.